

2025, 12(2): 289-308

DOI: <https://doi.org/10.17572/mj2025.2.289-308>

Makaleler (Tema)

EKOLOJİK KRİZİ KİM ANLATIYOR? ANTROPOSEN VE YEŞİL DÜŞÜNCE SÖYLEMLERİNİN ELEŞTİRİSİ

Semih Hakkı Öz¹

Öz

Bu çalışma, yeşil düşüncenin çevre iletişimindeki sabitlenmiş anlamlarını Antroposen bağlamında ele alarak yapısöküm perspektifinden analiz etmeyi amaçlayarak, Antroposen söyleminin ekolojik krizlerin tarihsel ve sınıfsal boyutlarını nasıl homojenleştirdiğini ve yeşil düşüncenin, bireysel sorumluluk çerçevesinde nasıl sınırlandırıldığını inceler. Birleşmiş Milletler tarafından yürütülen “ActNow” kampanyası, bireysel tüketici tercihleri ve farkındalık odaklı çevre söylemlerinin ekonomi-politik yapıları nasıl görünmez kıldığını anlamak için bir vaka çalışması olarak ele alınmıştır. Yapısöküm analizi, sürdürülebilirlik ve çevre dostu söylemlerin ideolojik işlevlerini sorgulayarak, ekolojik krizin bireysel eylemler yerine sistemsel dönüşümler gerektirdiğini ortaya koyar. Çalışma, ekolojik söylemlerin medya ve politika alanında nasıl üretildiğini, hangi aktörleri görünür kıldığını ve hangi yapısal dinamikleri göz ardı ettiğini eleştirel bir çerçevede inceler. Sonuç olarak, çevre iletişiminin bireysel farkındalık ve tüketici davranışları çerçevesinde şekillendirilmesinin ekolojik krizlerin yapısal nedenlerinin göz ardı edilmesine yol açtığı ortaya çıkarılmıştır. Çalışma, yeşil düşüncenin ve

¹ Semih Hakkı Öz, Doktora öğrencisi, Ankara Üniversitesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım, ORCID ID: 0000-0001-5634-5102, e-posta: semihvt@hotmail.com

Antroposen anlatısının yapısöküm aracılığıyla ele alınmasının ekolojik krizin mevcut hegemonik söylemlerin ötesinde yeniden çerçevelenmesine katkı sağlayabileceğini öne sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: antroposen, yeşil düşünce, çevre iletişimi, yapısöküm, politik ekoloji

WHO EXPLAINS THE ECOLOGICAL CRISIS? CRITICISM OF ANTHROPOCENE AND GREEN THOUGHT DISCOURSE

Abstract

This study aims to analyze the fixed meanings of green thought in environmental communication within the Anthropocene framework and from a deconstructionist perspective. It examines how Anthropocene discourse homogenizes historical and class-based dimensions of ecological crises and how green thought is confined to a discourse of individual responsibility. The “ActNow” campaign, conducted by the United Nations, is used as a case study to explore how consumer-oriented and awareness-based environmental narratives obscure economic and political structures. The deconstructionist analysis questions the ideological functions of sustainability and eco-friendly discourses, arguing that ecological crises require systemic transformations rather than individual actions. This study critically examines how environmental discourses are produced in media and politics, which actors gain visibility, and which structural dynamics are overlooked. The findings suggest that framing environmental communication around individual awareness and consumer behavior neglects the root structural causes of ecological crises. Ultimately, the study proposes that deconstructing green thought and the Anthropocene narrative could help reframe ecological crises beyond dominant hegemonic discourses.

Keywords: anthropocene, green thought, environmental communication, deconstruction, political ecology

1. Giriş

Çevre kavramı oldukça geniş bir anlama sahiptir ve disiplinlerarası birçok bağlamda ele alınır. Türk Dil Kurumu’nun güncel Türkçe sözlüğüne göre çevre; bir nesnenin etrafı, bireyin içinde bulunduğu toplumsal

yapı veya ekosistemi oluşturan fiziksel, biyolojik, sosyolojik ve ekonomik faktörlerin bütünü şeklinde tanımlanır. Genel bir çerçevede değerlendirildiğinde, çevre, insan ve diğer canlıların yaşamları boyunca karşılıklı etkileşim içinde oldukları doğal ve kültürel unsurların toplamı olarak düşünülebilir (Erdem, 2022, s. 31). Bu çok boyutlu yapı, çevre kavramının doğayla özdeşleştirilmesine yol açarken, ekolojinin yalnızca biyoloji ve fizik gibi doğa bilimleri kapsamında ele alınmasını değil, aynı zamanda politik, iletişimsel ve sosyo-kültürel perspektifleri de içerecek şekilde genişletilmesini zorunlu kılar. Bu nedenle ekoloji, sadece çevresel süreçleri anlamaya çalışan bir bilim dalı değil, aynı zamanda toplumsal yapılarla ve politik dinamiklerle de kesişen çok disiplinli bir araştırma alanı haline gelmiştir.

Çevre iletişimi, bu çok yönlü yaklaşımlar doğrultusunda, çevreye dair bilginin toplumla paylaşılması, ekolojik farkındalığın artırılması ve çevre politikalarına yönelik toplumsal katılımın teşvik edilmesi açısından kritik bir alandır. Çevresel krizlerin yalnızca bilimsel boyutuyla değil, sosyo-politik dinamiklerle birlikte ele alınması gerekliliği, çevre iletişiminin disiplinlerarası niteliğini daha da önemli hale getirir. Günümüzde ekolojik krizlerin küresel çapta bir tehdit haline gelmesiyle birlikte, çevre iletişimi giderek daha fazla dikkat çeken bir alan olmuştur. Yeşil düşünce, çağdaş çevre iletişiminin temel referans noktalarından biri olmakla birlikte, bu alandaki söylemler çoğunlukla yüzeysel kalmakta ve ekolojik krizleri sistemsel dönüşümden ziyade bireysel farkındalık ve tüketici tercihleri üzerinden sınırlandırmaktadır. Dolayısıyla, bu iletişim pratiğinin içerdiği söylemler genellikle bireysel sorumluluk ve tüketim odaklı bir çerçeveye sıkışmakta, ekolojik krizlerin kökenlerine dair eleştirisel bir söylem geliştirilmesini engellemektedir (Latour, 2018). Çevre bilincinin oluşturulmasında merkezi bir rol oynayan yeşil düşünce; sürdürülebilirlik, döngüsellik ve çevre dostu yaşam tarzları gibi kavramlarla ilişkili olarak sunulmasına rağmen, bu kavramların medya ve siyaset alanında sabitlemiş anlamları, aslında belirli politik ve ekonomik gücün yeniden üretimine hizmet edebilir (Luke, 1999).

Tarihsel süreç boyunca insan ile doğa arasındaki ilişki çoğu zaman çok katmanlı ve dinamik bir yapı sergilese de, zamanla insanın kendisini doğadan ayırttığı ve ondan uzaklaştığı bir yönelimin baskın hâle geldiği görülmektedir (Şengel & Öz, 2022, s. 157). Ekolojik krizlerin tanımlanmasında giderek daha fazla kabul gören Antroposen, insan etkisinin jeolojik boyuttaki belirleyiciliğini vurgulayan bir kavram olarak ortaya çıkmıştır (Crutzen, 2002). Bu kavram, insanın gezegen üzerindeki etkisini jeolojik çağ seviyesinde belirleyen bir tarihsel anlatı olarak, çevresel krizlerin nasıl temsil edildiği konusunda yeni epistemolojik sorular doğurur. Dolayısıyla Antroposen, ekolojik yıkımı tüm insanlığa mal eden bir söylem dizgesi olarak, tarihsel ve ekonomik sorumluluk farklılıklarının üstünü örtebilir (Malm & Hornborg, 2014). Kapitalist endüstriyel sistemlerin çevresel bozulmadaki merkezi rolü görmezden gelinirken, bireysel çabaların çözüm olarak sunulması, yeşil aklama (*greenwashing*) pratiklerini destekleyen bir ideolojik araç haline gelir (Dauvergne, 2016). Böylece çevre iletişiminde Antroposen'in temsili, çoğunlukla insanın fail olarak öne

çıkarıldığı, ancak sermaye birikimi, endüstriyel büyüme ve ekonomi-politik yapıların bu süreçte nasıl katkıda bulunduğu görünmez kılındığı söylemler üretir.

Çalışma; çevre iletişiminin yeşil düşünceyi nasıl inşa ettiğini, Antroposen anlatısı içindeki aktörleri nasıl konumlandığını ve bu süreçte hangi yapısal eşitsizliklerin göz ardı edildiğini yapısöküm yaklaşımıyla analiz etmeyi amaçlayarak yeşil düşüncenin çevre iletişimde nasıl sabitlenmiş anlamlar yarattığını, Antroposen'in bu söylemleri nasıl yeniden çerçevelediğini eleştirel bir perspektifle incelemektedir.

2. Kuramsal ve Metodolojik Çerçeve

Son yıllarda küresel ölçekte ekolojik krizlerin derinleşmesiyle birlikte, Türkiye'de de çevre politikalarına yönelik eleştirel yaklaşımlar artış göstermiştir. Ancak ekolojik sorunların siyasal ve ekonomik sistemle ilişkisini bütüncül bir çerçevede ele alan akademik çalışmaların sayısı hâlâ sınırlıdır. Ekoloji ve toplum-doğa ilişkilerini sosyal bilimler perspektifinden değerlendiren araştırmaların sınırlı kalmasının temel nedenlerinden biri, insan merkezli paradigmalara baskın olması ve disiplinlerarası perspektiflerin akademide yeterince teşvik edilmemesidir. Bunun yanı sıra, kalkınma odaklı ve ilerlemeci söylemlerin egemenliği, ekolojik meselelerin yalnızca çevresel değil, aynı zamanda toplumsal ve politik bir bağlamda ele alınmasını geciktirmiştir. Bu durum, ekolojik sorunların sadece doğal süreçlerden kaynaklanan teknik meseleler olarak ele alınmasına yol açarak toplumsal boyutlarının göz ardı edilmesine sebep olmuştur. Ekolojik sorunların ekonomik, politik ve toplumsal bağlamlardan kopuk bir şekilde değerlendirilmesi, çevresel sorunların bütüncül bir perspektifle incelenmesini engellemiştir. Bu bağlamda, politik ekoloji yaklaşımı, ekolojik meseleleri ekonomi-politik çerçevede inceleyen bir alan olarak Türkiye akademisinde görece yeni bir gelişim sürecine sahiptir (Arsel, 2012; Aksu vd., 2016, ss. 19-23). Ekoloji ve ekonomi-politik ilişkisini ele alan yaklaşımlar arasında Bruno Latour'un aktör-ağ teorisi ve Jason W. Moore'un 'kapitalosen' kavramı öne çıkmaktadır. Latour (2018), Antroposen tartışmalarının, insan-doğa karşıtlığına dayalı bir epistemolojiye sıkışmadan, çevresel sorunların çok aktörlü bir dünyada nasıl yeniden çerçevelenebileceğini incelemesi gerektiğini savunur. Moore (2016) ise, Antroposen kavramının sermaye birikimi ve endüstriyel kapitalizmin ekosistemleri dönüştürme pratiğini göz ardı ettiğini öne sürerek kapitalosen terimini ortaya atmıştır. Bu yaklaşıma göre, ekolojik krizlerin temelinde sadece insanların doğaya olan etkisi değil, sermaye ilişkilerinin ve ekonomik yapıların doğa üzerindeki tahakkümü yatar. Ayrıca Timothy Morton'un "hiperobje" kavramı da çevresel krizlerin iletişimsel yansımalarını anlamak için kritik bir bakış açısı sunar. Morton (2013), iklim değişikliğinin ve ekolojik yıkımın, belirli bir noktada sınırlandırılmayacak kadar büyük ve dağınık nesneler (hiperobje) olarak görülmesi gerektiğini ileri sürerek medya ve siyaset alanındaki söylemlerin bu büyük yapıları basitleştirerek sınırlı bir çerçeveye hapsettiğini iddia eder. Bu bağlamda,

yapısöküm analizi, hiperobje niteliğindeki ekolojik krizleri anlamak ve mevcut söylemleri çözümlemek için etkili bir yöntem olarak kullanılabilir.

Çevresel sorunların çok katmanlı ve disiplinlerarası niteliği, bu meseleleri analiz etmek için eleştirel kuramsal yaklaşımların gerekliliğini ortaya koyar. Geleneksel anlam kuramları, anlamın sabit ve erişilebilir bir yapı taşıdığı varsayımına dayanırken, Derrida'nın felsefesi bu anlayışı kökten sorgular. Ona göre, anlam doğrudan sözcüklerde içkin değildir; aksine, her zaman başka bir bağlamda, ertelenmiş ve sürekli değişen bir biçimde var olur. Bu nedenle, herhangi bir anlamın kesin biçimde tanımlanması mümkün değildir, çünkü dil, kendi içindeki farklılıklar ve ertelenmeler aracılığıyla sürekli bir dönüşüm içindedir. Yapısöküm, yalnızca postyapısalcı çerçevede anlamın çözülmesiyle sınırlı kalmayıp, günümüzde açık ve örtük varsayımları sorgulayan, mevcut anlam yapılarını çözerek yeniden yorumlamayı amaçlayan bir yöntem dönüşmüştür. Bu süreçte, özellikle dilin ve metaforların oynadığı rol ön plana çıkar (Benton & Craib, 2016, s. 212). Sarup'un (1993, s. 59) belirttiği gibi, yapısöküm "kimlikten farklılığa, birlikten parçalanmaya, ontolojiden dil felsefesine, epistemolojiden retoriğe, mevcudiyetten namevcudiyete" doğru bir yönelim olarak tanımlanabilir. Her metnin kendi iç çatışmalarına ve anlam karmaşalarına sahip olduğunu düşünen Derrida, metnin anlam ve yapısının sabit değil, aksine hareketli ve sürekli değişim halinde olduğunu ifade eder (Şengel, 2024, s. 81). Bu nedenle Derrida'nın yapısöküm yaklaşımı çevre söylemlerinde inşa edilen sabitlenmiş anlamları çözümlemeye yönelik güçlü bir analitik araç sunar.

Derrida'nın yapısöküm yaklaşımı (1976), anlamın sabit ve değişmez olmadığını, aksine söylemsel pratikler içinde sürekli yeniden üretildiğini vurgular. Bu yaklaşım, çevresel söylemler içindeki ikili karşıtlıkları ve anlam sabitlemelerini eleştirel bir şekilde çözümlemeye imkân tanır. Bu bağlamda, çevre iletişiminde kullanılan söylemler, belirli politik ve ekonomik yapıların korunmasını sağlayan ideolojik bir rol oynayabilir (Luke, 2005). Dolayısıyla çevre iletişiminde kullanılan dil, belirli ideolojik pozisyonları yansıtır ve belirli anlamların pekiştirilmesine hizmet eder.

Medyada yeşil düşünce genellikle tüketim odaklı bir bireysel sorumluluk anlatısı içinde sunulmakta, ekolojik krizlerin politik ve ekonomik boyutları görmezden gelinmektedir (Dauvergne, 2016). Örneğin, "çevre dostu" veya "yeşil enerji" gibi kavramlar, ekolojik krizleri yalnızca teknolojik çözümler ve bireysel yaşam tarzı değişiklikleri ile çözebileceğimiz fikrini pekiştirmektedir (Luke, 2005). Yapısöküm perspektifinden bakıldığında, bu söylemler ekolojik yıkımın kökenlerine dair eleştirisel bir tartışmayı engellemekte, bireysel eylemleri öne çıkararak sistemsel dönüşüm ihtiyacını perdelemektedir (Chakrabarty, 2021). Antroposen anlatısı da benzer bir şekilde medya söylemlerinde belirli sabitlenmiş anlamlarla üretilmektedir. Çoğu medya içeriğinde iklim değişikliği bireysel karbon ayak iziyle ilişkilendirilirken, küresel sermayenin enerji ve sanayi politikalarıyla nasıl bağlantılı olduğu daha az vurgulanmakta ya da hiç vurgulanmamaktadır. Dolayısıyla yeşil düşünce, bireysel tüketim ve sürdürülebilir kalkınma ekseninde çerçevelendiğinde, çevresel krizlerin yapısal

nedenleri görünmez kılınmaktadır. Antroposen ise insan merkezli bir anlatı içinde ele alındığında, küresel kapitalist sistemin çevresel tahribattaki rolü göz ardı edilmektedir.

Antroposen tartışmaları da benzer bir yapı-söküm analiziyle ele alınabilir. Antroposen'in ele alınış biçimi, yeşil düşüncenin belirli ideolojik çerçeveler içinde nasıl sabitlendiğini anlamak açısından önemlidir. Bu anlatıda insan, doğaya zarar veren homojen bir aktör olarak sunulurken, ekolojik yıkımın tarihsel, sınıfsal ve coğrafi farklılıkları görmezden gelinmektedir (Chakrabarty, 2009). Antroposen anlatısında insan, doğa üzerinde yıkıcı bir etki bırakan merkezi aktör olarak konumlandırılır. Ancak bu anlatı içinde insan kategorisi homojenleştirilmiş ve sanayi devriminden bu yana çevresel tahribatı yönlendiren kapitalist aktörler ile ekolojik krizlerden en çok etkilenen topluluklar arasındaki farklar belirsizleşmiştir. Bu durum Antroposen kavramının, Batı merkezli ilerlemeci tarih anlatısını yeniden üreten bir araç haline geldiğini göstermektedir. Oysa sanayi devriminden itibaren çevresel tahribat, Batı merkezli kapitalist süreçlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Malm, 2016). "Antroposen söylemi, insan etkisini homojenleştirerek hangi aktörleri görünmez kılmaktadır?", "Kapitalist dönüşümler ve ekolojik krizler arasındaki ilişki nasıl yeniden çerçevelenmektedir?", "Yeşil ekonomi ve sürdürülebilirlik söylemleri, yapısal değişim ihtiyacını nasıl perdelemektedir?" gibi sorular, Antroposen anlatısının sabitlenmiş anlamlarını eleştirel bir bağlamda incelemek için yol gösterici olabilir.

Bu çalışma, yeşil düşüncenin çevre iletişimindeki sabitlenmiş anlamlarını yapı-söküm aracılığıyla incelerken, yeşil düşüncenin metinler ve medya temsilleri aracılığıyla nasıl kurulduğunu, hangi söylemsel pratikler yoluyla yeniden üretildiğini ve bu yapıların altında yatan ideolojik katmanları nasıl gizlediğini ortaya koymayı amaçlar. Araştırma, Birleşmiş Milletler "ActNow"² kampanyasının resmi web sitesindeki metinlerin incelenmesini içerir. Buna göre, ActNow kampanyasının ana sayfası ve ana sayfa metninin altında yer alan dört alt bölümde yer alan metinler analiz edilmiştir. Metinlerde sıkça tekrar eden sürdürülebilirlik, yeşil ekonomi, bireysel sorumluluk vb. kavramlar belirlenmiş, bu kavramların hangi bağlamda sunulduğu incelenmiştir. Derrida'nın yapı-söküm ilkelerine göre metinlerde çelişkili veya görünmez kılınan noktalar belirlenmiştir. Metinlerin ideolojik çerçevesi ve ekolojik kriz söylemlerine etkisi eleştirel olarak değerlendirilmiştir. Bu metodoloji, Antroposen ve yeşil düşünce çerçevesinde, medya ve politika söylemlerinin sabitlenmiş anlamlarını yapı-söküm perspektifiyle çözümleyerek alternatif okumalar sunmayı amaçlar.

2.1. Örnek Yapı-söküm Analizi: "ActNow"

Öncelikle, yapı-söküm yaklaşımının bu çalışmada nasıl uygulandığını açıklamak amacıyla, kampanyanın adı üzerinden bir analiz gerçekleştirilmiştir. Bu analizde, temel yapı ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, karşıtlıklar

² Şimdi Harekete Geç.

çözümlemeye tabi tutulmuş, anlamın kayma eğilimi ortaya konmuş ve metin içinde dışlanan veya göz ardı edilen unsurlar tartışılmıştır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde gerçekleştirilen tüm analizler, bu adımları takip ederek yapılandırılmıştır.

ActNow kampanyasının temel mesajı, bireylerin çevresel etkilerini fark etmeleri ve bu etkileri azaltma yolunda harekete geçmeleridir. Kampanyanın adı olan ve metinlerinde sıkça kullanılan "Şimdi harekete geç" ifadesi, aciliyet ve sorumluluk duygusunu vurgular. Ancak bu söylem, daha derinlemesine bir bakış açısıyla iki temel karşıtlık içerir: 'Şimdi' ve 'Beklemek'. *ActNow* çağrısı, bir şeylerin hemen yapılması gerektiği vurgusunu taşıırken bu dilin içindeki 'beklemek' durumu genellikle dışlanır ve göz ardı edilir. *ActNow* kampanyasının ana teması, bir aciliyet duygusu yaratmaktır. Bu anlamda, 'şimdi' kavramı bir eyleme geçme, bir değişim başlatma fikriyle ilişkilendirilir. Ancak, kampanyanın diline bakıldığında 'şimdi'nin dışladığı 'beklemek' durumu, aslında değişimin ne kadar uzun vadeli olduğunu sorgulayan bir kavramdır. İnsanlar hemen harekete geçmeye çağırılırken, bu aciliyetin altındaki asıl gerçeklik, birçok çevresel değişikliğin, toplumsal yapının ya da kültürel alışkanlıkların hemen değişmeyeceği gerçeği, saklanır. Yani, 'şimdi' ve 'beklemek' arasında bir kayma vardır. Kampanyanın dilinde 'şimdi' vurgusu çok güçlü olmasına rağmen, aslında uzun vadeli bir dönüşüm ihtiyacı daima arka planda yer alır. *ActNow* mesajında anlam kayması, özellikle çevresel değişimin kişisel sorumluluklar üzerinden anlatılmasında gözlemlenir. Bireylerin günlük yaşamlarında yapacakları küçük değişikliklerle küresel bir fark yaratacakları vaadi, kaygan bir anlam taşır. Bireysel hareketin, küresel ölçekte nasıl etkili olabileceği sorusu, kampanyanın anlam yapısının kaymasını sağlar. 'Şimdi'ye odaklanırken, 'yavaşça' veya 'zamana yayılmış' değişimler dışlanır. Böylece çevresel değişimlerin kısa vadeli değil, uzun vadeli bir süreç olduğu gerçeği göz ardı edilir. Yapısöküm bu kaymayı ortaya koyar çünkü bireylerin eylemlerinin küresel bir anlam taşıyabilmesi daha karmaşık yapılarla ilişkilidir. Bununla birlikte, 'şimdi' ve 'bireysel' arasında kurulan ilişki, kolektif harekete ve daha büyük yapısal değişimlere dair anlamları dışlar. Oysaki çevresel değişim yalnızca bireysel değil, aynı zamanda kurumsal, toplumsal ve politik düzeyde de gerçekleşmesi gereken bir olgudur.

3. Birleşmiş Milletler "ActNow" Kampanya Analizi

Birleşmiş Milletler'in küresel ısınmayla mücadele amacıyla başlattığı *ActNow* kampanyası, bireylerin karbon ayak izini azaltma yönünde adımlar atmasını teşvik eden bir girişimdir. Kampanya, bireysel düzeyde farkındalık yaratmayı amaçlarken, iklim değişikliğine neden olan daha büyük yapısal ve kurumsal faktörleri ikinci plana itmektedir. *ActNow* kampanyası, bütünüyle incelendiğinde, çevresel krizin çözümünü bireysel eylemlerle ilişkilendiren bir çerçeve içinde sunulmaktadır. Kampanyada karbon ayak izini azaltma, tüketim tercihleri ve teknolojik çözümler gibi bireysel sorumluluk teması içeren söylemler vurgulanmaktadır. Bireylerin günlük yaşam alışkanlıklarını değiştirerek çevresel etkilerini azaltabilecekleri öne sürülürken,

vegan beslenme, enerji tasarrufu, az su kullanımı gibi eylemler çevresel değişimin temel bileşenleri olarak sunulmaktadır. Daha az enerji tüketen cihazlar kullanmak veya çevre dostu ürünler satın almak çevre bilinci oluşturma'nın temel unsurları arasında gösterilmektedir. Ancak bu söylemler, iklim değişikliğinin temel nedenlerini göz ardı eden bir bireyselleştirme stratejisi içerir. Yapısöküm perspektifiyle incelendiğinde, *ActNow* kampanyası iklim krizinin sorumluluğunu bireylere yükleyerek büyük ölçekli kurumsal politikaların ve devlet politikalarının rolünü gölgede bırakmaktadır.

Antroposen kavramı insan etkisinin çevresel değişimdeki merkezi rolünü vurgulasa da, bu kavramın nasıl ele alındığı büyük önem taşımaktadır. *ActNow* kampanyası Antroposen söylemini birey merkezli bir anlatı içinde çerçeveleyerek, kurumsal ve sistemsal sorumluluğun ikincilleştirilmesi, ekonomi-politik bağlamın göz ardı edilmesi ve yeşil aklama (*greenwashing*) riski gibi sorunlar barındırmaktadır. Bu bağlamda, büyük sanayi şirketlerinin karbon salınımlarını azaltmaya yönelik politikaların eksikliği kampanya mesajında arka plana itilmiştir. Küresel ekonominin fosil yakıtlara bağımlılığı ve devletlerin çevresel düzenlemeleri uygulamadaki isteksizliği kampanya söyleminde ele alınmamaktadır. Ayrıca, bireysel değişim teşvik edilirken büyük şirketlerin çevresel taahhütleri sorgulanmamaktadır. Bu durumun, şirketler tarafından oluşturulan çevre dostu pazarlama stratejilerinin bireylerce sorgulanmadan kabul edilmesine neden olduğu söylenebilir.

Birleşmiş Milletlerin *ActNow* kampanyası web sitesi (<https://www.un.org/en/actnow>) ana sayfa ve ana sayfa metni altında yer alan dört ayrı sorunun (*A healthy planet, a just society, a peacful world, a better economy*)³ kategorileştirilerek bireyi yeni sayfalara yönlendirdiği toplam beş başlık altında incelenmiştir.

3.1. ActNow Anasayfa Analizi

Metnin genel çerçevesi, küresel eylem çağrısı etrafında şekillenirken sayfanın altında dört temel sorundan birinin seçimi istenerek, seçilen konuyla ilgili bireylerin neler yapması gerektiğini listeleyen yeni bir sayfa açılmaktadır.

Metinde, Birleşmiş Milletler'in Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını (*Sustainable Development Goals*) desteklemek için küresel bir hareket çağrısında bulunulmuştur. "Hepimiz için daha iyi bir dünya yaratabiliriz" söylemi ile bireysel ve kolektif eyleme vurgu yapılarak toplumsal dönüşüm teşvik edilmektedir. Ancak, bu söylem hem Antroposen hem de yapısöküm bağlamında bazı kritik sorunlar içerir. Metindeki antroposentrik yaklaşım ve bireysel eyleme yapılan aşırı vurgu dikkat çeken noktalardır.

³ Sağlıklı bir gezegen, adil bir toplum, barışçıl bir dünya, daha iyi bir ekonomi.

Metinde, doğa, insan refahı ve yaşam kalitesini artırmanın bir aracı olarak konumlandırılırken *“Cleaner air. Safer cities. Equality. Better jobs.”*⁴ ifadeleri, çevresel değişimi daha çok insanın yaşam koşullarını iyileştirme üzerinden temellendirmiştir. Doğa kendi başına bir özne olarak ele alınmak yerine, insan eylemlerinin bir fonksiyonu olarak görülmüştür. Bu, Antroposen’in en büyük eleştirilerinden biri olan, doğanın insan merkezli bir yaklaşımla araçsallaştırılması sorununu güçlendirmektedir. Latour (2017), modern Batı düşüncesinin doğayı pasif bir arka plan olarak görerek insan faaliyetlerinin bir nesnesi haline getirdiğini ve bunun ekolojik krizlerin temel nedenlerinden biri olduğunu savunur. Ona göre Antroposen tartışmaları, insanın doğa üzerindeki etkisini vurgularken doğayı özne olarak kabul etmekten kaçınarak, insan-merkezci epistemolojiyi yeniden üretmektedir. Bu yaklaşım, çevresel sorunların insan refahı üzerinden tanımlanmasına ve doğanın kendi başına bir varlık olarak ele alınmamasına yol açar. Aynı şekilde Morton (2013), doğanın insan ihtiyaçlarına göre tanımlandığı ve koruma söylemlerinin dahi bu çerçevede şekillendiği görüşünü öne sürer. Ona göre doğa bir “hiperobje”dir; yani insan algısından bağımsız olarak var olan, ancak klasik çevre söylemlerinde insan eylemlerine indirgenen geniş ve karmaşık bir sistemdir. *“Everyone can join the global movement for change.”*⁵ ifadesiyle insanların değişim başlangıcı olduğu belirtilirken *“We don’t have to wait for the future we want—we can create it right now.”*⁶ ifadesi bireysel sorumluluk vurgusunu artırarak büyük ölçekli ekonomi-politik dönüşümlerin gerekliliğini göz ardı etmiştir. Ancak, iklim krizi ve ekolojik yıkım gibi olgular yalnızca bireysel davranış değişiklikleriyle çözülmesi mümkün olan sorunlar değildir. Günümüzde sistemsel değişimin kaçınılmaz olduğu savunulurken, bu tür antroposentrik bireysel eylem çağrıları sorunu daha da bireyselleştirerek asıl yapısal sorunların göz ardı edilmesi riskini beraberinde getirir.

Metinde ayrıca; sürdürülebilir kalkınma kavramının sabitlemesi, hızlı çözüm vurgusu, gerçekliğin gizlenmesi, belirsiz ve evrenselci söylemler dikkat çekmiştir. *“17 Sustainable Development Goals”*⁷ ifadesi, sürdürülebilirlik söyleminin mutlak bir çözüm gibi sunulmasına neden olmaktadır. Ancak yapısöküm perspektifiyle incelendiğinde sürdürülebilirlik kavramı, mevcut ekonomik sistemin devamlılığını sağlamak için kullanılan bir strateji şeklinde yorumlanabilir. Burada neyin sürdürülebilir olduğu belirsiz bırakılmıştır. Dolayısıyla hedeflerin; doğanın, canlı yaşamın, gezegenin sürdürülebilirliği için mi yoksa mevcut ekonomi-politik sistemsel düzenin sürdürülebilirliği için mi var olduğu belli değildir. Bu sebeple sürdürülebilirlik yerine, ekolojik adalet ya da radikal dönüşüm gibi alternatif yaklaşımlar konunun daha eleştirel bir çerçeveden ele alınmasına destek olabilir. *“We have to act, urgently, to accelerate changes...”*⁸ ifadesi, çevresel dönüşümün hızla çözülebilecek bir süreç olduğunu ima etmektedir. Bu tür mutlak ifadeler

⁴ Daha temiz hava. Daha güvenli şehirler. Eşitlik. Daha iyi işler.

⁵ Herkes değişim için küresel harekete katılabilir.

⁶ İstedığımız geleceği beklemek zorunda değiliz, onu hemen şimdi yaratabiliriz.

⁷ 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi

⁸ Değişimleri hızlandırmak için acilen harekete geçmeliyiz...

birçok bağlamda tutarsız bulunabilir çünkü çevresel krizler karmaşık, uzun vadeli ve çok katmanlı sorunlardır. Bu tür hızlandırılmış çözüm söylemleri, çevre sorunlarını tamamen bitirmek yerine onları daha yönetilebilir ve kontrol edilebilir hale getirme çabası olarak görülebilir. *“What happens when millions of people act together?”*⁹ ifadesi, kimlerin bu eylemi nasıl gerçekleştireceğini net bir şekilde belirtmemektedir. Bu ve bunun gibi geniş ve evrenselleştirilmiş çağrılar sorumlulukları dağıtarak asıl faillerin gizlenmesine neden olabilir. Karbon Bildirim Projesi (*Carbon Disclosure Project*) tarafından yayımlanan Carbon Majors Report adlı rapora göre, 1988 yılından itibaren küresel ölçekte gerçekleşen karbon emisyonlarının %71'inin yalnızca 100 şirket tarafından üretildiği tespit edilmiştir¹⁰. Bu bağlamda, yalnızca bireylerin küçük ölçekli eylemlerinin, devlet ve şirket politikalarının desteği olmaksızın, mevcut sistemsel gerçekliği dönüştürme kapasitesinin son derece sınırlı olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır.

Genel bir değerlendirmeye ActNow kampanyası, çevre krizine bireysel eylemler yoluyla çözüm üretme fikrini destekleyen ancak sistemsel değişimi göz ardı eden bir anlatı geliştirmektedir. Kampanyanın insan merkezli yaklaşım, bireyselleştirilmiş sorumluluk vurgusu, sürdürülebilirlik, hızlı çözüm ve belirsiz söylemler üzerine kurulu olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ActNow kampanyasının söylemi yeşil aklama riski taşıyan bir yapıdadır ve gerçekten etkili bir çevresel değişim için bireysel eylemlerden çok kurumsal ve sistemsel dönüşümler vurgulanmalıdır.

3.2. A Healthy Planet Sayfa Analizi

Genel çerçevede metinde, bireylerin çevresel etkilerini azaltarak doğayı koruyabileceği ve iklim değişimiyle mücadele edebileceği öne sürülmektedir. Sürdürülebilirlik Kalkınma Amaçları'nın rehberliğinde çeşitli bireysel alışkanlık değişiklikleri önerilmiştir. Bu sayfada; Antroposen'in insan merkezli yorumu, küresel emisyon dağılımına yüzeysel yaklaşım, bireysel eylem ve yeşil aklama, ekonomi-politik yapıların görmezden gelinmesi ile ulaşım ve teknoloji çözümçülüğü dikkat çeken önemli noktalar olmuştur.

Metinde, çevresel değişim yalnızca insan faaliyetlerinin doğrudan etkileri bağlamında ele alınmıştır. Örneğin: *“Every one of us can make choices to protect nature”*¹¹ ifadesi, doğayı insanın bilinçli eylemlerinin bir nesnesi olarak konumlandırıp insanı ekosistem üzerinde bir aktör olarak görerek doğanın kendi başına var olabilme durumunu, yetisini ve hakkını göz ardı eder. Çevre iletişiminin bireysel eylemlere indirgenmesi, ekolojik sorunları yalnızca tüketici davranışları çerçevesinde değerlendiren ve daha derin sosyo-politik süreçleri göz ardı eden "modernist bir yanılğı" olarak nitelendirilir (Latour, 2018). Ona göre ekolojik krizlerin çözümlenmesi, insan-merkezci epistemolojinin ötesine geçerek çok aktörlü bir dünya anlayışı geliştirmeyi

⁹ Milyonlarca insan birlikte hareket ederse ne olur?

¹⁰ Küresel sera gazı salınımının %71'ini sadece 100 şirket gerçekleştiriyor. Erişim: 19.02.2025,

¹¹ Her birimiz doğayı korumak için seçimler yapabiliriz.

gerektirir. Latour’a paralel olarak Morton (2013) ise, ekolojik varlıkların insan algısından bağımsız olarak var olduğunu vurgulayarak doğayı insan ihtiyaçları doğrultusunda araçsallaştıran bakış açısını "eko-modernist bir yanılsama" olarak tanımlar. Bu bağlamda, doğayı insan merkezli bir anlatıyla çerçeveleyen söylemler, ekosistemlerin özerkliğini ve kendi iç dinamiklerini göz ardı eder. Metinde, sera gazı emisyonlarının ülkeler arasında eşitsiz dağıldığı kabul edilmekle birlikte sistemsal nedenler detaylandırılmamıştır. *"10 per cent of the population with the highest income account for nearly half of all emissions"*¹² ifadesi, eşitsizlik sorununu bireysel tüketimle sınırlandırmıştır. Oysa, küresel emisyonlar tarihsel sanayileşme süreçleri, kapitalist üretim biçimi ve devlet destekli fosil yakıt politikaları gibi daha derin yapısal nedenlerle doğrudan ilişkilidir.

Metinde, bireylerin enerji tasarrufu, ulaşım değişikliği ve tüketim azaltımı gibi yollarla çevresel etkilerini azaltabileceği öne sürülmektedir. Ancak 100 büyük şirketin neden olduğu küresel sera gazı emisyonlarına kıyasla, bireysel eylemlerin etkisi sınırlıdır. Bu tür söylemler kurumsal ve devlet düzeyindeki sorumluluğu görünmez kılarak büyük şirketlerin yeşil aklanmasına hizmet edebilir. *"Make your money count"*¹³ başlığı altında, bireylerin sürdürülebilir şirketleri tercih ederek çevreye olumlu katkıda bulunabileceği iddia edilmektedir. Ancak, küresel tedarik zincirlerinin ve finansal sistemlerin büyük ölçüde fosil yakıtlar, madencilik ve büyük ölçekli endüstriyel tarımla iç içe olduğu bilinmektedir. Bu açıdan "çevreci tüketim" kavramı, kapitalizmin sürdürülebilirlik maskesi altında yeniden üretilmesine hizmet eder. *"Switch to an electric vehicle"*¹⁴ önerisi, fosil yakıt kullanımını azaltmanın çözümünü bireysel araç tercihlerine indirgemıştır ancak, elektrikli araçların bataryalarında kullanılan lityum ve kobalt gibi madenlerin çıkarılması ekolojik ve sosyal maliyetler yaratmaktadır. Bu bağlamda "temiz enerji" kavramının mutlak bir çözüm gibi sunulması da yeni bir sorun üretmiş olur.

Genel bir değerlendirmeye metinde, bireysel tüketim ve küçük ölçekli değişiklikler aracılığı ile çevre krizine çözüm sunan bir anlatı inşa edilmiştir. İnsanı merkeze alan bir çevreci anlayış vardır ve büyük ölçekteki sistemsal değişimler göz ardı edilmektedir. Ayrıca, sürdürülebilirlik ve bireysel eylem söylemleri, kapitalizmin çevresel krizi yönetilebilir bir çerçevede sunmasına hizmet edebilir. Bu doğrultuda, çevresel krizle mücadele bireylerin tüketim alışkanlıklarından çok ekonomi-politik sistemlerin dönüşümüne odaklanmalıdır.

3.3. A Just Society Sayfa Analizi

Genel çerçevede metinde, bireysel eylemler yoluyla toplumsal adaletin sağlanabileceği fikri ile insan hakları, toplumsal eşitlik, sağlık hizmetlerine erişim ve zihinsel sağlık gibi çeşitli konular merkeze alınmıştır. Bu

¹² Nüfusun en yüksek gelire sahip %10'u tüm emisyonların neredeyse yarısını oluşturuyor.

¹³ Paranızın değerini bilin.

¹⁴ Elektrikli araca geçin.

sayfada; sosyal adaletin ekolojik bağlamdan koparılması, kapitalizm ve sanayileşmenin rolü, çevresel adaletin görmezden gelinmesi, adil toplum kavramının sabitlenmiş anlamı, insan hakları söyleminin evrenselleştirilmesi ve öznenin tek tip sunumu dikkat çeken noktalar olmuştur.

İklim krizi; çevresel ırkçılık, küresel ekonomik eşitsizlikler ve sömürgecilikle doğrudan ilişkiliyken metinde, ekolojik bozulmanın sosyal adaletsizlikle doğrudan bağlantısı kurulmamıştır. Örneğin; Küresel Karbon Projesi (GCP) verilerine göre küresel Güney ülkeleri iklim krizinden en fazla etkilenen bölgeler olmasına rağmen bu ülkelerin tarihsel olarak en az sera gazı emisyonu üreten bölgeler olduğu gerçeği göz ardı edilmiştir¹⁵. Kapitalist sistemin tarihsel olarak toplumsal eşitsizliği ve çevresel bozulmayı nasıl beslediği ele alınmamakla birlikte metinde sosyal adaletin gerçekleşmesi bireylerin küçük ölçekli değişikliklerine bağlanmaktadır. Örneğin: "*Sponsor a scholarship*" veya "*Fundraise for schools*"¹⁶ gibi öneriler, eğitimdeki yapısal eşitsizliklerin bireylerin hayırseverliğiyle çözülebileceğini ima etmektedir. Oysa eğitim, özel bağışlarla ve sponsorluklarla değil, kamu politikalarıyla evrensel bir hak olarak güvence altına alınmalıdır. Ayrıca toplumsal adaletin yalnızca insan merkezli bir çerçevede ele alınması, ekolojik sistemlerin sömürülmesini normalleştirmektedir. "*Model self-care*"¹⁷ başlığı altında bireylerin kendilerine zaman ayırmaları önerilirken zihinsel sağlık krizlerinin neoliberal ekonomi ve ekolojik bozulmayla nasıl bir bağlantısı olduğu ele alınmamıştır. İklim krizi ve çevresel felaketler toplumsal eşitsizlikleri daha da derinleştirirken, metin bu bağlantıyı kurmakta yetersizdir.

Adalet, kolektif politik mücadeleler ve yapısal dönüşümler gerektiren bir süreçken, metinde adil bir toplumun bireysel davranış değişiklikleriyle yaratılabileceği varsayılmaktadır. "*Stand up for gender equality*"¹⁸ başlığı altında feminist hareketlere destek verilmesi önerilmektedir. Ancak, cinsiyet eşitliğinin ekonomik sistemler, çalışma koşulları ve hukuki yapılarla nasıl şekillendiği tartışılmamıştır. Ayrıca feminist hareketlerin tarihsel bağlamı ve devlet politikalarının rolü de göz ardı edilmiştir. Metinde, insan hakları soyut bir ideal olarak ele alınırken bu hakların uygulanmasını sağlayan sistemlerin eleştirilmesinden kaçınılmıştır. Örneğin: "*Know your rights*"¹⁹ bölümünde insan haklarının ulusal yasalara yansıtılması gerektiği belirtilmiştir ancak devletlerin bu hakları uygulamaması durumunda hangi mekanizmaların devreye gireceği tartışılmamıştır. Kapitalist üretim ilişkilerinin insan hakları ihlallerini nasıl beslediği ele alınmamıştır. Ayrıca insan hakları söylemi küresel Kuzey'in politik ajandası olarak sunulurken sömürgecilik sonrası ülkelerde bu hakların nasıl şekillendiği göz ardı edilmiştir. Guattari (1989), kapitalist üretim ilişkilerinin yalnızca ekolojik tahribata değil, aynı zamanda toplumsal ve bireysel düzeyde psikososyal krizlere yol açtığını savunur. Ona göre, insan

¹⁵ Küresel karbonun yarısından fazlasını üç ülke salıyor. Erişim: 19.02.2025.

¹⁶ Bir bursu destekle. Okullar için bağış topla.

¹⁷ Öz bakım modeli.

¹⁸ Cinsiyet eşitliğini savun.

¹⁹ Haklarınızı bilin.

haklarının korunması meselesi, ekonomik sistemlerden ve küresel güç dinamiklerinden bağımsız düşünülemez. Bu bağlamda, mevcut insan hakları söylemleri, neoliberal sistemin sınırları içinde şekillenir ve çoğu zaman küresel Kuzey'in çıkarları doğrultusunda işlev görür. Benzer şekilde, sömürgecilik sonrası ülkelerde insan haklarının Batı merkezli bir söylemle dayatıldığını ve bu hakların yerel toplumsal bağlamlardan koparıldığı da öne sürülür (Chakrabarty, 2009). Dolayısıyla; iklim krizleri ve ekolojik adaletsizlikler, yalnızca çevresel değil, aynı zamanda sömürgecilikten miras kalan eşitsizliklerle de doğrudan bağlantılıdır. Metinde, toplumsal değişimi başlatan özne genelleştirilmiş bir birey olarak ele alınmaktadır. Ancak sosyal adalet bireylerin eylemlerinden çok kolektif hareketlerle mümkündür. *"Teach children about equality"*²⁰ başlığı altında çocuklara adalet duygusunun erken yaşta aşılması gerektiği belirtilmiştir. Ancak, eğitim sistemlerinin tarihsel olarak nasıl şekillendiği ve hangi ideolojik araçlarla yeniden üretildiği tartışması yapılmamıştır. Hatta kapitalizmin çocuk işçiliğini nasıl meşrulaştırdığı gibi daha derin sorunlar görmezden gelinmektedir.

Genel bir değerlendirmeye metinde, bireysel düzeyde adaletin sağlanabileceği fikri pekiştirilerek, büyük ölçekli ekonomi-politik değişimlerin gerekliliği arka plana itilmektedir. Çevresel adalet ve toplumsal eşitlik arasındaki bağlantı yeterince vurgulanmamaktadır. Adil toplum kavramı, bireysel sorumluluklarla sabitlenmekte, tarihsel ve yapısal bağlam göz ardı edilmektedir.

3.4. A Peaceful World Sayfa Analizi

Genel çerçevede metinde, barışın bireysel bilinçlenme ve küçük ölçekli toplumsal eylemler yoluyla sağlanabileceği fikri merkeze alınmıştır. Barışın teşvik edilmesi için şiddetsizlik, hoşgörü, ayrımcılığa karşı duruş ve sosyal medya sorumluluğu gibi bireysel pratikler önerilmektedir. Bu sayfada; çevresel kriz ve küresel çatışmalar arasındaki bağlantının görmezden gelinmesi, barışın küresel ekonomik yapılarla ilişkisi, "barış" kavramının sabitlenmiş anlamı, küresel eşitsizlik ve barış söyleminin evrenselleştirilmesi, sosyal medyanın gücü üzerine ikircikli söylem dikkat çeken önemli noktalar.

Metinde, iklim değişikliği ve çevresel yıkımın küresel çatışmaları nasıl etkilediği neredeyse tamamen göz ardı edilmiştir. Oysa iklim krizi, su kıtlığı ve ekolojik yıkım gibi sebepler, küresel barışa yönelik en büyük tehditlerin başında yer alır. Latour (2018), çevresel krizlerin yalnızca doğa tahribatı olarak ele alınamayacağını, aynı zamanda toplumsal ve politik yapıları doğrudan etkileyen çok aktörlü bir mesele olduğunu savunur. Ona göre, ekolojik çöküş, yalnızca çevresel bir sorun değil, aynı zamanda küresel eşitsizlikleri derinleştiren ve yeni jeopolitik gerilimleri tetikleyen bir faktördür. Bu bağlamda, su kıtlığı ve ekolojik bozulma, özellikle küresel Güney'de şiddetli çatışmalara yol açarken, bu krizlerin temelinde kapitalist üretim biçimleri ve sömürge mirası yatmaktadır. Benzer şekilde Malm (2016), iklim değişikliğinin

²⁰ Çocuklara eşitliği öğretin.

günümüzdeki savaş dinamiklerini nasıl şekillendirdiğini ele alarak, fosil yakıt kapitalizminin küresel güvenlik krizlerine doğrudan katkıda bulunduğunu ileri sürer. Ona göre, enerji kaynaklarına erişim mücadelesi ve çevresel çöküş, modern savaşların temel belirleyicilerinden biri haline gelmiştir. Örneğin, iklim değişikliğinin Orta Doğu ve Afrika'da kıtlık ve su savaşlarına yol açtığı bilinmektedir ancak metinde barış söylemi doğadan kopuk bir şekilde ele alınmaktadır. Metinde savaşların ve çatışmaların ardındaki ekonomik motivasyonların analizinden kaçınılmıştır. Örneğin, silah endüstrisinin küresel ekonomide oynadığı rol, neoliberal politikaların savaşları nasıl körüklediği veya uluslararası finans sisteminin çatışmaları nasıl beslediği gibi konular ele alınmamıştır. Savaşlar ve küresel çatışmalar ekolojik ve ekonomik krizlerle iç içedir ancak bu yapısal faktörler merinde bireysel çabalarla çözülebilecek sorunlar gibi ele alınmıştır.

Barış yalnızca bireysel farkındalıkla değil, küresel ekonomi-politik sistemlerin dönüşümüyle sağlanabilirken metinde, barış, bireysel eylemler ve söylemler yoluyla sağlanabilecek bir ideal olarak çerçevelendirilmiştir. *"Speak up for peace"*²¹ başlığı altında, bireylerin şiddete karşı çıkması ve sosyal medyada barış çağrıları yapması önerilmektedir. Ancak savaşların neden başladığı, devletlerin ve uluslararası kurumların silah endüstrisine nasıl bağımlı olduğu tartışılmamaktadır. Bireysel farkındalığın savaşları bitirebileceği iddiası, barış söyleminin asıl çözüm olması gereken sistemsel dönüşümleri gizleme işlevi gördüğü söylenebilir. Metinde, barış herkesin eşit derecede sorumlu olduğu bir konu gibi sunulmuştur. Oysa küresel Kuzey ve küresel Güney ülkeleri arasında ciddi ekonomik ve politik güç farklılıkları bulunmaktadır. Barış yalnızca çatışmaların yokluğu olarak değil, aynı zamanda yapısal şiddetin ortadan kaldırılması olarak da tanımlanır (Galtung 1969). Küresel ekonomi-politik sistemler, özellikle silah endüstrisi ve askeri-sanayi kompleksinin devletlerle iç içe geçmiş yapısı, savaşların sürdürülmesinde merkezi bir rol oynar. Dolayısıyla, bireysel farkındalık ve sosyal medya kampanyaları, barışı sağlamak için yetersiz kalırken, asıl dönüşüm küresel ekonomik ve politik ilişkilerde köklü değişikliklerle mümkün olabilir. Benzer şekilde küresel kapitalizmin doğası gereği çatışmaları ve eşitsizlikleri yeniden ürettiği, barışın sağlanması için yalnızca politik söylemlerin değil, aynı zamanda kapitalist üretim biçimlerinin de sorgulanması gerektiğini öne sürülür (Moore, 2016). Bu kapsamda küresel Kuzey'in ekonomik ve askeri üstünlüğü, küresel Güney'deki ülkelerin bağımlı hale getirilmesine yol açarken, bu eşitsiz güç dinamikleri barışın sürdürülebilirliğini zorlaştırmaktadır. *"Report bullying and harassment"*²² başlığında bireylerin zorbalığa karşı harekete geçmesi önerilmiştir ancak küresel siyaset sahnesinde ekonomik ve askeri zorbalıkların nasıl işlediği tartışılmamaktadır. Ayrıca devletler arasındaki güç ilişkileri ve emperyalist politikaların küresel barışı nasıl tehdit ettiği de göz ardı edilmektedir. Metin, sosyal medyanın hem bir tehdit hem de bir fırsat olduğu yönünde çelişkili bir söylem barındırmaktadır. *"Post with care on social media"*²³ kısmında, bireylerin sosyal

²¹ Barış için ses ver.

²² Zorbalık ve tacizi bildirin.

²³ Sosyal medyada dikkatli paylaşım yapın.

medya paylaşımlarına dikkat etmesi gerektiği belirtilmiş ancak aynı metinde sosyal medya, barış çağrıları yapmak ve bilgi paylaşımı yapmak için bir araç olarak da önerilmiştir. Bu açıdan sosyal medyanın barışı sağlamak için mi yoksa insanları kutuplaştırmak için mi bir araç olduğu sorusunun yanıtı metinde bulunmamaktadır.

Genel bir değerlendirmeye metinde; bireysel eylemleri öne çıkararak savaşların ardındaki ekonomi-politik dinamikler göz ardı edilmiş, barışın ekolojik kriz ve doğal kaynaklara erişimle bağlantısı vurgulanmamış, barış söylemi bireysel farkındalık üzerinden sabitlenerek sistemsel çatışmaların arka planı gizlenmiştir. Küresel barış ancak bireysel farkındalığın ötesinde, uluslararası politik sistemlerin ve ekonomik güç dinamiklerinin radikal biçimde dönüştürülmesiyle mümkündür.

3.5. A Better Economy Sayfa Analizi

Genel çerçevede metin, adaletin bireysel tüketim ve bilinçli tercihler yoluyla sağlanabileceği fikrine dayanırken, bireylerin satın alma kararları, bağışları, işyeri politikalarına yönelik talepleri gibi eylemlerle daha adil bir ekonomi yaratabilecekleri öne sürülmektedir. Bu sayfada; küresel ekonomik sistem ve çevresel tahribatın bağlantısının görmezden gelinmesi, yeşil kapitalizm ve yeşil aklama, döngüsel ekonomi ve kaynak kullanımının gerçekliği, "daha iyi bir ekonomi" kavramının sabitlenmiş anlamı, "sürdürülebilir kalkınma" söyleminin yeniden üretimi, emek ve toplumsal cinsiyetin görünmez kılınması dikkat çeken en önemli noktalar olmuştur.

Metinde, ekonomik adaletin sağlanması bireysel tüketim alışkanlıklarına ve bilinçli satın almaya indirgenmektedir ancak küresel ekonomi ve ekolojik yıkım arasındaki yapısal ilişki göz ardı edilmektedir. "*Buy from employee-friendly businesses*"²⁴ önerisi, etik iş uygulamalarını teşvik eden tüketicilerin bir fark yaratabileceğini öne sürmektedir. Ancak çoğu büyük şirket üretim süreçlerini küresel Güney'e kaydırarak düşük maliyetli iş gücüne ve çevresel düzenlemelerin zayıf olduğu bölgelere bağımlı duruma gelmiştir. Bu durum, sürdürülebilir iş modellerinin yalnızca bireysel tercihlerle oluşturulamayacağını göstermektedir. Moore (2016), küresel kapitalizmin doğası gereği ekonomik eşitsizlikleri ve ekolojik yıkımı yeniden ürettiğini savunarak, sürdürülebilir iş modellerinin bireysel tüketici tercihlerine indirgenemeyeceğini vurgular. Ona göre büyük şirketler, düşük maliyetli üretim ve esnek işgücü avantajı sağlamak amacıyla üretim süreçlerini küresel Güney'e kaydırarak hem emek sömürsünü hem de çevresel tahribatı derinleştirir. Bu durum, sürdürülebilir kalkınma söyleminin, aslında mevcut kapitalist düzenin devamlılığını sağlamak için kullanılan bir ideolojik araç haline gelmesine yol açar. Klein (2014) ise, büyük şirketlerin "yeşil kapitalizm" adı altında çevresel ve etik iş modellerine geçiş yaptığını iddia ederken, bu dönüşümün genellikle yüzeysel kaldığını ve temel üretim ilişkilerini değiştirmedeğini belirtir. Ona göre, çevresel yıkımı önlemek ve ekonomik adaleti

²⁴ Çalışan dostu işletmelerden satın alın.

sağlamak için yalnızca etik tüketici seçimlerine değil, küresel ekonomik sistemin köklü biçimde yeniden yapılandırılmasına odaklanmak gerekir. Metinde, ekonomik adalet ve çevresel sürdürülebilirlik ‘yeşil tüketim’le ilişkilendirilmektedir. *“Purchase fair-trade products”*²⁵ önerisi, adil ticaret sertifikalarının yoksul ülkelerde işçilerin ve çevrenin korunmasına yardımcı olabileceği iddia edilmektedir ancak adil ticaret sertifikaları, küresel ticaretin adaletsiz yapısını sorgulamak yerine, bu yapıyı küçük iyileştirmelerle sürdürülebilir hale getirmeyi amaçlar. ‘Yeşil kapitalizm’ ekolojik krizi sistemsel dönüşümler yerine, tüketici tercihlerine dayalı reformlarla çözmeye çalışmaktadır. Metinde, *“Join the circular economy”*²⁶ başlığı altında yeniden kullanım ve geri dönüşümün önemi vurgulanmaktadır ancak mevcut ekonomik büyüme modeli, döngüsel ekonominin tam anlamıyla gerçekleşmesini imkânsız hale getirmektedir. Küresel hammadde tüketiminin 100 milyar tonu aştığı belirtilirken yalnızca %8.6’sının geri dönüştürüldüğü ifade edilmektedir²⁷. Bu istatistik, bireysel geri dönüşüm çabalarının sistemsel kaynak tüketimi karşısında ne kadar sınırlı kaldığını göstermektedir.

Metinde, ‘daha iyi bir ekonomi’ söylemi bireylerin bilinçli tüketim seçimlerine dayandırılırken bireylerin tüketici olarak aldığı kararların, küresel ekonomik sistemlerin doğasını değiştirmesi pek olası değildir. Örneğin, *“Pay fair tips and wages”*²⁸ önerisi, bahşiş vermenin ve adil ücret ödemenin ekonomik eşitsizlikle mücadelede bir araç olabileceğini iddia etmektedir ancak, küresel ekonomik eşitsizlikler bireylerin ödeme alışkanlıklarıyla değil, politik düzenlemeler ve büyük ölçekli ekonomik dönüşümlerle değiştirilebilir. Metinde, sürdürülebilir kalkınma kavramı, mevcut ekonomik sistem içinde küçük değişikliklerle mümkün kılınabilir olarak gösterilmektedir. Ancak sürdürülebilir kalkınma ve kapitalizmin sonsuz büyüme anlayışı birbirine taban tabana zıt iki anlayışı temsil eder. *“Green your tourism”*²⁹ başlığı, ekoturizmin çevresel faydalarını vurgularken turizmin kendisi, karbon salınımı ve doğal kaynak tüketimi açısından büyük bir çevresel yüküdür. Sürdürülebilir turizm kavramı, turizmin ekolojik zararlarını azaltabilir, ancak ortadan kaldırmaz. Metinde, kadın emeğinin ve toplumsal cinsiyet rollerinin ekonomi üzerindeki etkisi yalnızca *“Do your fair share at home”*³⁰ başlığı altında ele alınmaktadır. Ancak; kadın emeği, yalnızca ev içi işlerle değil, güvencesiz işlerle, düşük ücretlerle ve bakım emeğinin sömürsüyle de ilişkilidir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, yalnızca bireylerin adil ev içi iş bölümüyle değil; çalışma saatleri, ücret politikaları ve sosyal güvence sistemleri gibi yapısal değişimlerle çözülebilir.

²⁵ Adil ticaret ürünleri satın alın.

²⁶ Döngüsel ekonomiye katılın.

²⁷ <https://www.un.org/en/actnow/ten-actions-economy> Erişim: 25.02.2025

²⁸ Adil bahşiş ve ücretler ödeyin.

²⁹ Turizminizi yeşillendirin.

³⁰ Evde adil paylaşım yapın.

Genel bir değerlendirmeye metinde, ekonomik adaletin sağlanması bireysel eylemlerle mümkün kılınmaya çalışılarak büyük ölçekli sistemsel değişimler göz ardı edilmiştir. Küresel ekonomi ile ekolojik kriz arasındaki bağlantılar yeterince ele alınmamıştır. Sürdürülebilir ekonomi ve adalet kavramları, bireysel tercihler ve tüketim üzerinden sabitlenerek sistem kaynaklı eşitsizliklerin devamlılığı sağlanmıştır. Oysa ekonomik eşitsizlikler bireysel tüketici kararlarıyla değil, küresel ekonomi politikalarının radikal dönüşümüyle çözülebilir.

4. Genel Değerlendirme ve Sonuç

Çalışma, yeşil düşünce ve Antroposen anlatısının, çevre iletişimde sabitlenmiş anlamlar yaratarak çevresel krizin yapısal nedenlerini nasıl görünmez kıldığını yapısöküm perspektifinden çözümlemeyi amaçlamıştır. Analizler, yeşil düşüncenin ekolojik sorunları bireysel sorumluluk düzeyinde ele alarak sistemsel dönüşüm ihtiyacını perdelediğini, Antroposen anlatısının ise ekolojik yıkımı homojenleştirerek tarihsel, sınıfsal ve coğrafi farklılıkları göz ardı ettiğini, böylelikle devletlerin çok uluslu şirketlerin ve kapitalist üretim sistemlerinin rolünün ikincilleştirildiğini ortaya koymaktadır. Çevre iletişimi, bireysel farkındalık ve tüketim alışkanlıkları üzerinden çerçevelendiğinde, ekolojik krizlerin yapısal nedenleri büyük ölçüde görünmez kılınmaktadır. Çalışmada yapısöküm analizi, çevresel söylemlerin çoğunlukla belirli ekonomik ve politik yapıların korunmasına hizmet eden ideolojik araçlar olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Özellikle sürdürülebilirlik ve yeşil ekonomi kavramlarının medya ve politika söylemlerinde sabitlenmiş anlamlara sahip olduğu, bu sabitlemelerin ise çevresel krizin kökenlerine ilişkin eleştirel bir bakış açısının önünü tıkadığı belirlenmiştir. Antroposen söyleminin de benzer şekilde tüm insanlığı ekolojik tahribattan sorumlu ilan ederken, kapitalist üretim biçimlerinin ve küresel eşitsizliklerin rolünü göz ardı ettiği görülmüştür. Birleşmiş Milletler'in "ActNow" kampanyası, bu bağlamda tipik bir söylemsel örnek teşkil eder. "Dünyayı birlikte kurtarabiliriz", "Her eylem önemlidir", "Bugün bir adım atın" ve "Doğa için harekete geçin, hepimiz için harekete geçin" gibi sloganlar aracılığıyla birey çevresel kurtuluşun asli öznesi olarak sunulmakta; karbon ayak izini azaltmak, daha az et tüketmek, enerji tasarrufu yapmak gibi önerilerle yeşil aklama pratiklerine zemin hazırlanmakta; şirketlerin ve devletlerin sorumluluğu geri plana itilmektedir. Kampanyada sıkça yer "Değişim seninle başlar", "Gezegen için üzerine düşeni yap", "Paranı değerlendir", "Değişime katıl" vb. ifadeler; sürdürülebilirlik, yeşil ekonomi ve çevre dostu yaşam gibi kavramları radikal sistem eleştirisinden arındırarak mevcut kapitalist düzenin devamlılığını sağlayan ideolojik bir araca dönüştürmektedir. Çalışma kapsamında yapılan çözümlemeler, sürdürülebilir kalkınma, yeşil tüketim ve döngüsel ekonomi gibi kavramların medya ve politika söylemlerinde sabitlenmiş anlamlarla kullanıldığını, bu sabitlemelerin ise çevresel krizin nedenlerine ilişkin eleştirel düşünme kapasitesini zayıflattığını göstermiştir. Özellikle "Seçimlerinle daha iyi bir dünya yaratın" veya "Çevreye duyarlı markaları destekleyin" gibi çağrılar, tüketim üzerinden etik bir kimlik inşasına yönelirken küresel eşitsizlikleri yeniden üretme potansiyeli taşımaktadır.

Genel olarak, bu çalışmada çevresel söylemlerin nasıl üretildiğini, hangi aktörlerin görünür kılındığı ve hangi yapısal dinamiklerin göz ardı edildiği eleştirel bir perspektifle analiz edilmiş ve çevresel krizlerin yalnızca bireysel farkındalık veya tüketici tercihleriyle çözülemeyeceği, aksine radikal politik ve ekonomik dönüşümler gerektirdiği vurgulanmıştır.

Yeşil düşüncenin ve Antroposen anlatısının yapısöküm aracılığıyla ele alınması, ekolojik krizin mevcut hegemonik söylemlerin ötesinde yeniden çerçevelenmesine olanak tanıyabilir. Bu çalışma bağlamında Birleşmiş Milletler'in "ActNow" kampanyası özelinde alternatif söylemler üretilebilir. Öncelikle, kolektif ve sistemsel çözümler öne çıkarılmalı, sorumluluk bireylerden çok büyük sanayi ve fosil yakıt şirketlerine yöneltilmelidir. Bu kapsamda hükümet politikaları, kurumsal düzenlemeler ve radikal ekolojik değişimleri içeren bir söylem geliştirilmelidir. Doğa; bir özne ve kendi içinde değer taşıyan bir varlık olarak ele alınmalı, yalnızca insanların iyiliği için korunmamalıdır. Kapitalist üretim ilişkilerinin sürdürülebilirlikle olan çelişkisi vurgulanmalıdır. Moore'un Kapitalosen kavramı ekseninde 'Sürdürülebilir kalkınma' söylemi açığa kavuşturulmalı; doğanın mı yoksa mevcut ekonomi-politik sistemin sürdürülebilirliği için mi mücadele edildiği netleştirilmelidir. Sürdürülebilirlik kavramı yeniden ele alınmalı ve 'çevresel adalet' ya da 'ekolojik etik' gibi kavramlarla desteklenmelidir. Çevre politikaları, devletlerin ve büyük şirketlerin zorunlu dönüşümüyle sağlanmalıdır. Yeşil aklama söylemleri eleştirilmeli, 'çevreci tüketim' mitinden kaçınılmalıdır. Toplumsal adalet; devlet politikaları ve küresel düzenlemelerle sağlanmalı, çevresel adaletten ayrı ele alınmamalıdır. İklim krizinin toplumsal eşitsizlikler üzerindeki etkileri daha fazla vurgulanmalıdır. Feminist ve insan hakları hareketleri bireysel bilinçlenmeye indirgenmemeli, tarihsel bağlamlarıyla birlikte ele alınmalıdır. Eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik haklarının yalnızca bağışlar veya hayırseverlikle sağlanamayacağı, bunun yerine kamusal hizmetlerin genişletilmesi ve geliştirilmesi gerektiği vurgulanmalıdır. İklim krizi ve küresel çatışmalar arasındaki bağlantı açık bir şekilde ele alınmalı, silah endüstrisinin ve savaş ekonomisinin küresel politikaya etkisi açıkça tartışılmalıdır. Evrensel barış söylemi yerine, ulus-devletler arasındaki güç ilişkileri ve emperyalist politikalar eleştirilmelidir. Küresel kapitalizmin çevresel ve toplumsal eşitsizlikleri nasıl yarattığı tartışılmalı, yeşil kapitalizm yerine, ekonomi politikalarının ekolojik ve sosyal adaleti önceleyen radikal dönüşümler geçirmesi gerektiğine değinilmelidir. Bireysel tüketici tercihlerinin ekonomik ve eşitsizliği dönüştüremeyeceği kabul edilerek devlet politikaları ve uluslararası düzenlemeler öne çıkarılmalıdır. Kadın emeği ve toplumsal cinsiyet rolleri sadece ev içi iş bölümüyle değil, yapısal ekonomik değişimlerle ele alınmalıdır.

Tüm bu tartışmalar ve analizler ışığında, çevre iletişiminin daha eleştirel, çok katmanlı ve sistemsel analizlere dayalı bir şekilde ele alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak, çevre iletişiminin eleştirel ve disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alınması gerektiği açıktır. Gelecekteki çalışmalar için önerilen temel yönelim, bireysel davranışlara değil; kolektif, kurumsal ve sistemsel dönüşümlere dayalı bir çevre iletişimi inşa etmektir. Doğanın özneleştirildiği, kapitalist üretim biçimlerinin eleştiriye açıldığı ve adaletin

ekolojik boyutla iç içe ele alındığı bir söylem, çevresel krizle mücadelede daha etkili olacaktır. Böyle bir yaklaşım, ekolojik iletişimde hem epistemolojik hem etik bir dönüşümü mümkün kılabilir. Bu nedenle, çevresel söylemlerin eleştirel analizine yönelik çalışmalar yalnızca akademik bir gereklilik değil, aynı zamanda ekolojik krizle mücadelede politik bir zorunluluktur.

Kaynakça

- Aksu, Cemil. Erensü, Sinan ve Evren, Erdem. (2016). *Sudan sebepleri: Türkiye’de neoliberal su-enerji politikaları ve direnişler*. İletişim Yayınları.
- Arsel, Murat. (2012). Environmental studies in Turkey: Critical perspectives in a time of neoliberal developmentalism. *The Arab World Geographer*, 15(1), 72-81.
- Benton, Ted. ve Craib, Ian. (2016). *Sosyal bilim felsefesi: Toplumsal düşüncenin felsefi temelleri* (Ü. Tatlıcan & B. Binay, Çev.). Sentez Yayıncılık.
- Chakrabarty, D. (2009). The climate of history: Four theses. *Critical Inquiry*, 35(2), 197-222.
- Chakrabarty, D. (2021). *The climate of history in a planetary age*. University of Chicago Press.
- Crutzen, P. J. (2002). Geology of mankind. *Nature*, 415(6867), 23-23.
- Dauvergne, P. (2016). *Environmentalism of the rich*. MIT Press.
- Derrida, J. (1976). *Of grammatology*. Johns Hopkins University Press.
- Erdem, Ümit. (2022). Çevre ve ekolojiden medyaya notlar. *Ekoloji, çevre ve medya* (Prof. Dr.F. Örs & Dr. P. Durgeç, Ed.), ss. 31-42. Doruk Yayıncılık.
- Galtung, J. (1969). Violence, peace, and peace research. *Journal of Peace Research*, 6(3), 167-191.
- Guattari, F. (1989). *The Three Ecologies*. Bloomsbury Academic.
- Latour, B. (2017). *Facing Gaia: Eight Lectures on the New Climatic Regime*. Polity Press.
- Latour, B. (2018). *Down to Earth: Politics in the new climatic regime*. Polity Press.
- Luke, T. W. (1999). Environmentality as green governmentality. E. Darier (Ed.) içinde, *Discourses of the environment* (ss. 121-151). Blackwell.
- Luke, T. W. (2005). Neither sustainable nor development: Reconsidering sustainability in development. *Sustainable Development*, 13(4), 228-238.
- Malm, A. (2016). *Fossil capital: The rise of steam power and the roots of global warming*. Verso Books Publishing.

- Malm, A., & Hornborg, A. (2014). The geology of mankind? A critique of the Anthropocene narrative. *The Anthropocene Review*, 1(1), 62-69.
- Moore, J. W. (2016). *Anthropocene or Capitalocene? Nature, history, and the crisis of captialism*. PM Press.
- Morton, T. (2013). *Hyperobjects: Philosophy and ecology after the end of the world*. University of Minnesota Press.
- Sarup, M. (1993). *An introductory guide to post-structuralism and postmodernism* (2. baskı). University of Georgia Press.
- Şengel, B. (2024). *Edebiyatta Transhümanizm ve Posthümanizm*. Gece Kitaplığı.
- Şengel, B. & Öz, S.H. (2022). Ekoeleştiri Kuramı Çerçevesinde Amin Maalouf'un Empedokles'in Dostları Romanı. *Edebiyat ve Ekoeleştiri*. (ed.) T. Kartal Güngör. Ankara, Bilgin Kültür Sanat Yayınları: 155-171.
- Küresel sera gazı salınımının %71'ini sadece 100 şirket gerçekleştiriyor. Erişim: 19.02.2025, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40558561>
- Küresel karbonun yarısından fazlasını üç ülke salıyor. Erişim: 19.02.2025, <https://www.aa.com.tr/tr/cevre/kuresel-karbonun-yarisindan-fazlasini-uc-ulke-saliyor/2588391>